

А. М. Лапкоўская, дац., канд. філал. навук
(ГрДУ імя Янкі Купалы, г. Гродна)

НАВУКОВЫЯ ТЭРМІНЫ НА СТАРОНКАХ ШКОЛЬНЫХ ПАДРУЧНІКАЎ 20-Х ГАДОЎ ХХ СТАГОДДЗЯ

На пачатку 20-х гадоў ХХ ст. закладваліся асновы мэтанакіраванай працы па стварэнні беларускай нацыянальнай тэрміналогіі. Аб'ектам нашага даследавання сталі навуковыя тэрміны розных галін ведаў. Для аналізу намі былі ўзяты фрагменты тэкстаў з падручнікаў для сярэдняй і пачатковай школы памерам у 1000 знакаў. Так, на аснове аналізу выяўлены рады: а) тэрмінаў-сінонімаў (*правядзеце – нарысуйце, вяжучы – сьцягаючы (смак), сіток – пора, Стары – Ёсходні (контынэнт), налог – навук (практычны), кругавід – пазём, законы сустаўнасьці – арганізацыі (мовы), значэньне – сэнс, выказ – сказ, волас – дроцік, поўнае – суцэльнае (ваганьне) і г.д.*); б) тэрмінаў-дублетаў (*барвіца – пігмент, лацініка – абэцэда, спасьцярагаць – абсэрваваць, камэртоны – тонапаказчыкі, сагнутыя паперкі – рэйтары і інш.*); в) тэрмінаў-варыянтаў (*караняплоды – кораньплоды; літары друкарскага шрыфту – друкованы шрыфт*).

У аналізуемых фрагментах можна адзначыць лексічныя адзінкі, суадносныя з адпаведнымі галінамі ведаў (*гарачы пас, роўнік, дэформацыя, фаля, палажэньне раўнавагі, малекула вады, астраномія, зоры, пратаплязма, вакуоля, гук, літара, граматыка*), з'явы семантычнай спецыялізацыі некаторых слоў агульнаўжывальнай лексікі (*разьвіцьцё, лінія, кант, расьціна*), кніжныя словы (*культура, мова, дасьледжваньне, з'ява, кніга, фабрыка, паняцьце, вывад, чалавек*). Разам з тым адчуваецца сувязь са стылістыкай мастацкай літаратуры, што выяўляецца ў выкарыстанні слоў неўласцівых для навуковага стылю (*сьвіран, дзікары, выплывае, апанаваць*) і ў спрошчаным выкладзе матэрыялу.

Аналіз паказаў, што беларуская тэрміналогія таго часу ў значнай меры папаўнялася новымі словамі і паступова ўдасканальвалася; ядро нацыянальнай тэрміналогіі ў асноўным было ўжо выпрацавана. Аднак праблема развіцця і ўдасканалення тэрміналогіі па-ранейшаму заставалася актуальнай.

Такім чынам, на старонках падручнікаў таго часу ўжывалася 56,4 % слоў агульнаўжывальнай лексікі і 43,6 % слоў спецыяльнай лексікі адводзіцца, з якіх 34,9 % склалі канкрэтна навуковыя тэрміны.